

gyiasabb, önmagáról mit sem eláruló emlékbeszédek szerzője. Eötvös beszédei tele vannak rejtett utalással a kor költészetére, Toldy ilyen jellegű műveiben ilyesmit nem találunk. Vajon a források, az olvasmányok különféle-ségét jelölhetjük csupán okul? Nyilván az emlékbeszéd tágabb, általánosabb meghatározására volna szükség. Ez azonban nem volt ezúttal Fenyő feladata, viszont Eötvös hatá-sát meg kellett magyaráznia. S ez inkább eszme-, mint műfaj történeti oldalról sikerült neki. Mert abban egyetértünk Fenyővel, hogy Eötvös emlékbeszédeivel egy új fajta értelmi-ségi magatartást körvonalaz; az olyan hasz-nos állampolgárét, aki nem szűk osztályérde-ket tart szem előtt, hanem a nemzet egészének főlemelkedését. S a Fenyő által oly sokszor emlegetett Tengelyi Jónás-figura mellett a magunk részéről inkább a Kőlcsey-modell egy életre szóló példáját, hatását emelnénk ki, Fenyőnél is jobban. Mert A falu jegyzőjének ismerjük irodalmi és nem-irodalmi előképeit; de az a fajta morál, amely a Parainézisben, Kőlcsey beszédeiben megfogalmazódott, s Kőlcsey magatartásában kapott emberi (és hazafiúi) hitelt, az valóban szakítást jelen-tett még az országgyűlési nemesség legjobb-jainak is többnyire nemesi gravamenekért, a nemesi nemzetért olykor valóban áldozatos mentalitásával. A műveltség és a művelődés nagyobb hangsúlyt kap Eötvösnél, mint kor-társai Jórészénél. Eötvösnél feltétlenül a fel-világosodás egyes elemeinek továbbéléséről van szó, amelybe valószínűleg a teljességgel soha meg nem valósult magyar klasszicizmus eszményei is belejátszanak. Fenyő kitűnően veszi észre Eötvös beszédeinek intellektualitá-sát. Másfajta körmondatosság ez, mint a megyegyűlések szövegragos mondatfűzése; úgy véljük, az illető példát ebben az esetben is Kőlcsey körül kell keresnünk. Kőlcseyhez és Kazinczyhoz kell visszanyúlnunk, ha a haza és az emberiség eszméinek egylényegűségéről olvasunk Eötvösnél. Itt azonban addig nem szabad ítélnünk, amíg kielégítően nem tártuk föl Eötvös és a nemzetiségek viszonyát; amíg az e témakörre vonatkozó szöve-gek a lehető legteljesebben nem állnak rendelkezésünkre. Ugyanis a XVIII. század végétől kezdve a nemzetiségi kérdés próbaköve a — Fenyő szavaival élve — „emberiség-lép-tékű” gondolatok reálitásának. Nemcsak a magyar, hanem valamennyi érintett iroda-lomban. S a szépen szóló nyilatkozatok mel-lett a parlamenti magatartást, a konkrét tetteket is meg kell mérnünk.

Eötvös József e kötete nemcsak érdekes olvasmány, hanem az oly szükséges nemzeti önismeret és önévelés kitűnő eszköze is. Nemcsak Eötvösről, hanem koráról való tudásunkat is tetemesen bővíti. S ez a gondos sajtó alá rendező érdeme.

Fried István

Jókai Mór: Kertészgazdászati jegyzetek. 1896.
Bp. 1975. Mezőgazdasági K. (Faksimile kiadás)

Nem kevesebb, mint hat évtizedes életmű tanúsítja Jókai természetszeretetét, botanikai jártasságát és kertészkedő kedvét. A legnép-szerűbb magyar író aktív tagja volt a Kert-gazdászati Egyesületnek, szőlőt termelt sváb-hegyi hat holdján, s nyaranként a Balaton partján gondozta növényeit. A képviselőház-ban hozzáértéssel szolt az agrárkérdésekhez, többször vett részt gyümölcskiállításon, tagja lett az Országos Filoxéra Bizottságnak, s ki-tűntették „a kertészeti szakirodalom terén szerzett” érdemeiért.

Mégis feltűnően keltett a letűnő század utolsó esztendeiben az a kijelentése, hogy „Kertész vagyok... és ez büszkeségem”. Ugyanekkor A Kert c. szakfolyóirat arról adott hírt, hogy „svábhegyi csallitlabirintusá-ban oly szakértelemmel berendezett kertje van, melynek látásától... mindenkinek eláll szeme-szája — főleg, ha azt tudja, hogy a kert főkertése maga a nagynevű regény-író”. (1895. júl. 15. 9. sz. 298.)

Jókai 1896-ban megjelent Kertészgazdászati jegyzetek c. „kedvesen megirt füzeté-vel” is meglepetést okozott. Pedig ekkortájt gyakran jelentek meg kertészeti cikkek; s ezekből kiderült, hogy lényegesen több volt, mint passzionátus kertész, noha az irodalom-történetírás tulajdonképpen ennyit jegyzett fel róla.

Már csak emiatt is hiányt pótol a Mező-gazdasági Könyvkiadó, hogy — Jókai szüle-tésének 150. évfordulóján rendezett ünne-pések üde színfoltjaként — faksimile kiadás-ban, s mint könyvkülönlegességet miniatúr kötetben is megjelentette a Kertészgazdászati jegyzeteket, melyben új meg új izekre bukkanva csodálhatjuk írójuk kertszeretetét és szellemes pomológiai észrevételeit. A „ker-tészgazdász poéta” fáradhatatlan szőlős-gazdaként s a gyümölcstermelés szakképzett népszerűsítőjeként kalauzolja olvasóit a „zöld fák, ragyogó virágok, nevető szőlőtők” birodalmába. A hetedik x-en túl bölcs nevelő és segítő szándékkal, közerthetően és szórakoz-tatóan foglalja össze tapasztalatait a kerté-szeti „alaphitvallásában”.

Mégis szinte napjainkig homály fedte a kertészgazdász Jókai portréját. Nem illett bele a fantáziáját szabadon futtató roman-tikus író oeuvre-jébe, hogy egész életében fegyelmezett türelemmel, szigorú munkaritmusból meg-megújuló kísérletező ked-vel, kudarcokon edződve ápolta gyümölcsös-kertjét. S tanácstalanul álltak a „közműve-lés” és az ismeretterjesztés ilyen megnyilat-kozása előtt.

Pedig a kertészet, a természet pallérozása „életének főtétele” volt. A megszelídített

vadon művelése elválaszthatatlanul egybe-
forrt munkásságával, nemesítő hajlamával,
s éppúgy szerve része életének, mint a táj-
leírás költészetének. A Kertgazdászati jegy-
zetek úgy illik életművébe, mint az életből
eliesett epizódok regényeibe. A művészileg
hitelesített „senki szigete” nemcsak a társa-
dalomnak, a természetnek is „égi mása”.
A nevelési szándék éppúgy vezérli a növé-
nyek, mint az emberek világában. A most ki-
adott „jegyzeteiben” is átható ihlettel tanít,
lelkésít, elhítt — korabeli „népészként”, a
hitreformátorok szuggesztivitásával. Serkentő
példákkal, imponáló érvekkel szinte észre-
véltlenül rajzolja meg a kertészet csábító
perspektíváit, miközben — mint cseppben a
tenger — színes és megnyerő egyénisége is
kibontakozik. A korabeli tudomány szín-
vonalán álló kiadvány célkitűzése, agitativ
hatása és kristálytisztá stílusa ma is követésre
méltó. A Kertészgazdászati jegyzetek szándé-
kában sem szépirodalmi alkotás, itt is kísért
a zsurnalizmus: a friss lobogás, a sebes igye-
kezet, a mindennapok lendületében irtak
szerkesztetlensége. Mégis felfedezhetjük benne
már első szempillantásra is a szépíró keze-
vonásait.

Mostani könyvsikerében szerepet játszik,
hogy olyan témakört ölelt fel, amelyben
minden mozdulatával otthon érezhette ma-
gát, s írói felelősségérzete és felelősségvállá-
lása az országot végigsöpítő filoxéravész idején
elismerésre kötelez. Kifejezőereje és stílusá-
nak bája mit sem kopott — sőt sok helyen
patinát nyert — a feledő évtizedek során.
A vérvé vált hatékony ismeretterjesztés nap-
jainkban is az érdeklődés homlokterében áll.
Színes és időtálló ötletekkel szolgál a termé-
szetszerető kertbarátoknak.

Azt, hogy ő maga hogyan vélekedett
kertésztevékenységéről, alábbi sorai tükrö-
zik: „Lehet, hogy el fognak felejteni mint
költőt, de az én szép fáim minden évben ki
fognak zöldülni és hirdetni fogják, hogy
'kertész' voltam.” (Az én életem regénye.
Bp. 1912. 156.)

Örvendetes, hogy most már nemcsak sváb-
hegyi és füredi fái, hanem a Mezőgazdasági
Könyvkiadó ízletes köntösben megjelent
kötetei is hirdetik, hogy Jókai mint kertész-
gazdász is értékeset alkotott.

Szekeres László